

УДК 65.012:658.14:330.322

Полозова Т.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою
Харківський національний університет радіоелектроніки

ФОРМУВАННЯ КЛАСОВОГО КОНТУРУ ДІАГНОСТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Polozova T.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of the department of economic
cybernetics and management of economic security
Kharkiv National University of Radio Electronics

FORMATION OF CLASS CONTOUR FOR DIAGNOSTICS OF INNOVATION AND INVESTMENT CAPACITY OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання одним із найвпливовіших факторів конкурентоспроможності підприємства на національному та світовому ринках є його інноваційно-інвестиційна спроможність. Необхідність урахування впливу багатьох факторів мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища на результати діяльності суб'єктів господарювання обумовлює пріоритетність питань розробки та використання відповідного сучасного методичного інструментарію діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства (І-ІСП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сфері інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств питанням розробки та особливостям практичного використання методичного інструментарію діагностики присвячено велику кількість наукових праць. Так, питання оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу та інноваційного розвитку розглянуті у роботах відомих українських науковців, серед яких: С.М. Ілляшенко [1], П.П. Микитюк [2] В.Л. Осецький [3], К.П. Покатаєва [4], Л.В. Соколова [5]. Питанням оцінки інноваційної спроможності та економічної діагностики присвятили свої роботи такі вчені, як Н.В. Смолінська [6], О.Г. Мельник [7], Я.А. Фомін [8] та ін. Проте результати наукового пошуку свідчать про те, що на сьогоднішній день не існує єдиного методичного підходу до формування діагностичного простору І-ІСП, що обумовлює можливість подальшого розвитку напрямів вирішення цієї проблеми.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичних рекомендацій щодо формування класового контуру діагностичного простору інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах проведених попередніх досліджень [9-11] обґрунтовано підхід до багатоконтурної діагностики І-ІСП, який відрізняється комплексним і системним характером.

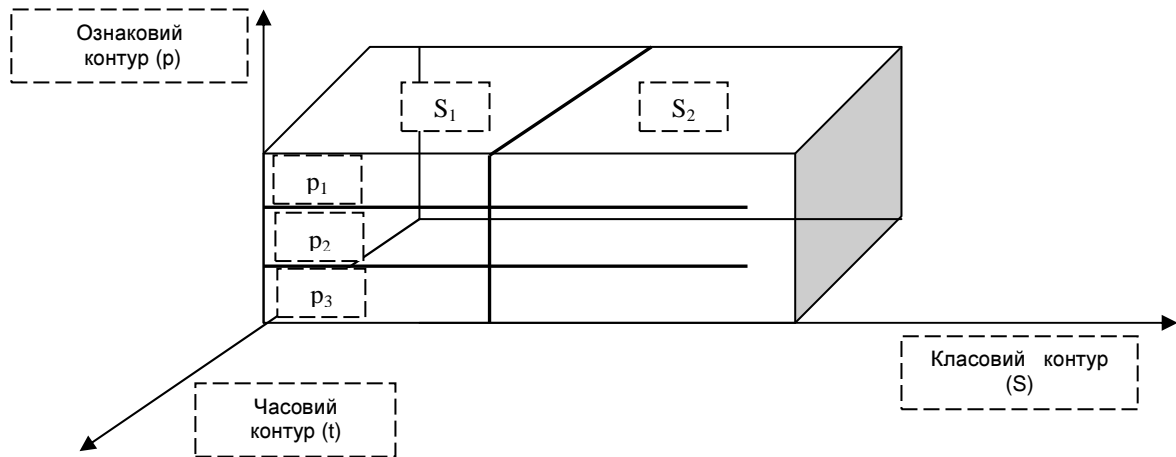
Комплексний характер полягає у використанні багатоконтурного ареалу діагностики, що відрізняє даний підхід від запропонованих раніше. Багатоконтурність процесу діагностики І-ІСП визначається: двомірним розподілом стану конкурентного інноваційно-інвестиційного середовища; тримірним розподілом ознакового діагностичного простору; часовим виміром діагностичної процедури [11, с. 108]. Системний характер запропонованого підходу проявляється в тому, що динамічний вектор (ідентифікація І-ІСП у часі) відображає динаміку показників у їхньому взаємному співвідношенні як елементів системи І-ІСП.

Графічно діагностичний простір І-ІСП представлений на рис. 1.

На відміну від існуючих підходів класовий контур у даному дослідженні запропоновано формувати на основі чотирьох індикаторів, алгоритм розрахунку яких обумовлений наявними даними зі статистичної звітності підприємства. Комплекс розпізнавальних класових індикаторів охоплює відносні показники, які характеризують ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності та ринкову перевагу підприємства серед конкурентів, враховуючи рівень концентрації (монополізації) ринку.

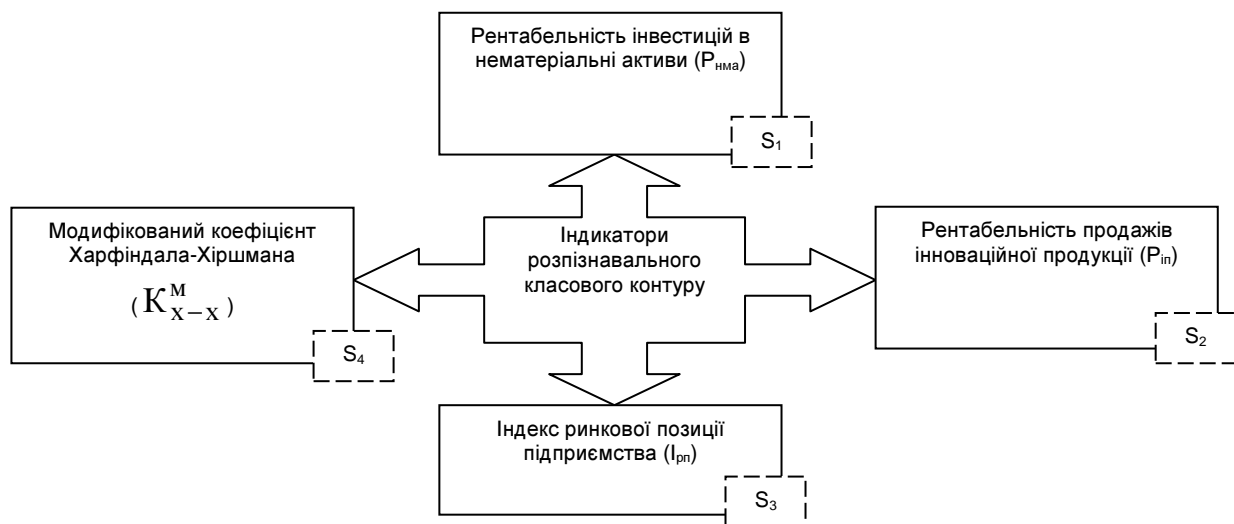
Виходячи з наведених вище положень, у даному дослідженні запропоновано класовий контур представити такими індикаторами (рис. 2):

- рентабельність інвестицій в нематеріальні активи ($P_{нма}$);
- рентабельність продажів інноваційної продукції ($P_{ін}$);
- індекс ринкової позиції підприємства ($I_{рп}$);
- модифікований коефіцієнт Харфіндала-Хіршмана (K_{x-x}^M).

Рис. 1. Діагностичний простір інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства (І-ІСП)

Джерело: розробка автора

Рис. 2. Індикатори, що формують класовий контур діагностики І-ІСП

Джерело: розробка автора

Запропонований комплекс класових індикаторів може бути розширений (звужений), укрупнений (більш деталізований) в залежності від мети діагностування, інформаційно-статистичної бази та особи, що приймає рішення.

Перші два зазначені індикатори характеризують результати (ефективність) інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства, методика розрахунку яких наведена нижче.

Рентабельність інвестицій в нематеріальні активи ($P_{нма}$) пропонується розраховувати за формулою:

$$P_{нма} = \frac{\Pi_{вал}}{KI_{нма}}, \quad (1)$$

де $\Pi_{вал}$ – сума валового прибутку;

$KI_{нма}$ – сума капітальних інвестицій у нематеріальні активи.

Рентабельність продажів інноваційної продукції пропонується розраховувати за формулою:

$$P_{ін} = \frac{OP_{ін}}{BI_{заг}}, \quad (2)$$

де $OP_{ін}$ – обсяг реалізації інноваційної продукції;

$BI_{заг}$ – загальна сума витрат на інновації.

Звичайно, позитивною динамікою зазначених обох показників для підприємства буде їх збільшення у часі.

Особливої уваги серед запропонованих індикаторів заслуговують останні два, які дозволяють врахувати позицію досліджуваного підприємства на ринку та рівень концентрації ринку серед підприємств-конкурентів, котрі складають діагностичний простір.

З метою діагностичної процедури у даному дослідженні запропоновано як один з класових індикаторів використати індекс ринкової позиції підприємства (I_{pp}), який розраховується відношенням чистого доходу досліджуваного підприємства до суми чистого доходу підприємства з максимальним значенням з числа підприємств діагностичного простору:

$$I_{pp} = \frac{ЧД_i}{ЧД_{max}}, \quad (3)$$

де $ЧД_i$ – чистий дохід i -го підприємства;

$ЧД_{max}$ – максимальне значення суми чистого доходу із всієї сукупності підприємств, що формують діагностичний простір.

Звичайно, позитивною динамікою даного показника є збільшення його у часі, та максимальне значення даного індексу відповідатиме підприємству з максимальною ринковою позицією серед підприємств-конкурентів. Даний показник дозволяє позиціонувати інноваційно-інвестиційну спроможність досліджуваного підприємства саме серед підприємств, які входитимуть до діагностичного простору.

На особливу увагу заслуговує четвертий індикатор – модифікований коефіцієнт Харфіндала-Хіршмана (K_{x-x}^M), який дозволяє урахувати та оцінити рівень концентрації (монополізації) ринкового середовища саме серед підприємств, які обрані до діагностичного простору.

За класичним уявленням розрахунок коефіцієнта Харфіндала-Хіршмана здійснюється за формулою:

$$K_{x-x} = \sum_{i=1}^c \chi_i^2, \quad (4)$$

де χ_i – частка ринку i -го підприємства галузі;

c – кількість підприємств на ринку.

Якщо K_{x-x} наближається до 0, то це свідчить про високий рівень конкуренції на ринку; якщо K_{x-x} наближається до 1, то це характеризує ринок як високо монополізований.

Враховуючи підхід, викладений у роботі [7, с. 238], який передбачає використання оберненої шкали Харфіндала-Хіршмана, та вимоги, висунуті до інформаційно-статистичної бази процесу діагностування, у даній роботі запропоновано використати модифіковану формулу Харфіндала-Хіршмана, яка набуває вигляд:

$$K_{x-x}^M = \sum_{i=1}^{cd} \chi_{id}^2, \quad (5)$$

де χ_{id} – частка ринку i -го підприємства у загальному обсязі виробництва всіх підприємств, обраних до просторового контуру діагностики.

Частка ринку i -го підприємства (χ_{id}) розраховується за формулою:

$$\chi_{id} = \frac{ЧД_i}{\sum_{i=1}^{cd} ЧД_i}; \quad (6)$$

cd – загальна кількість підприємств, обраних до просторового контуру діагностики.

Таким чином, якщо K_{x-x}^M наближається до 0, то це свідчить про високий рівень монополізації, і якщо K_{x-x}^M наближається до 1, то це свідчить про високий рівень конкуренції серед підприємств, які входитимуть до діагностичного простору.

Методика розрахунку запропонованих вище індикаторів контуру розпізнавальних класів наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Методика розрахунку індикаторів контуру розпізнавальних класів

Індикатор контуру розпізнавальних класів	Умовне позначення	Методика розрахунку	Розшифровка позначень
Рентабельність інвестицій в нематеріальні активи	$P_{нма}$	$\frac{П_{вал}}{КІ_{нма}}$	$П_{вал}$ – сума валового прибутку; $КІ_{нма}$ – сума капітальних інвестицій у нематеріальні активи
Рентабельність продажів інноваційної продукції	$P_{ін}$	$\frac{OP_{ін}}{ВІ_{заг}}$	$OP_{ін}$ – обсяг реалізації інноваційної продукції; $ВІ_{заг}$ – загальна сума витрат на інновації
Індекс ринкової позиції підприємства	$I_{рп}$	$\frac{ЧД_i}{ЧД_{max}}$	$ЧД_i$ – чистий дохід і-го підприємства; $ЧД_{max}$ – максимальне значення суми чистого доходу із всієї сукупності підприємств, що формують діагностичний простір
Модифікований коефіцієнт Харфіндала-Хіршмана	K_{X-X}^M	$\sum_{i=1}^{сд} ЧД_i^2$	$Ч_{ід}$ – частка ринку і-го підприємства у загальному обсязі виробництва всіх підприємств, обраних до контуру діагностики: $Ч_{ід} = \frac{ЧД_i}{\sum_{i=1}^{сд} ЧД_i}$; сд – загальна кількість підприємств, обраних до просторового контуру діагностики

Джерело: розробка автора

У табл. 2 наведено методику розрахунку індикаторів контуру розпізнавальних класів, використовуючи дані статистичної звітності підприємства.

Таблиця 2

Методика розрахунку індикаторів контуру розпізнавальних класів, використовуючи дані статистичної звітності підприємства

Індикатор контуру розпізнавальних класів	Шифр показника	Методика розрахунку	Розшифровка позначень
Рентабельність інвестицій в нематеріальні активи ($P_{нма}$)	S_1	$\frac{2090 (ф.2)}{130 (ф.2 - інвестиції)}$	2090 (ф.2) – рядок 2090 форми № 2 "Звіт про фінансові результати"; 130 (ф.2-інвестиції) – рядок 130 форми № 2-інвестиції (річна) "Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів"
Рентабельність продажів інноваційної продукції ($P_{ін}$)	S_2	$\frac{206 (ф.1 - інновації)}{110 (ф.1 - інновації)}$	206 (ф.1-інновації) – рядок 206 форми № 1-інновації (річна) "Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства"; 110 (ф.1-інновації) – рядок 110 форми № 1-інновації (річна) "Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства"
Індекс ринкової позиції підприємства ($I_{рп}$)	S_3	$\frac{2000 (ф.2)}{2000 (ф.2)_{max}}$	2000 (ф.2) – рядок 2000 форми № 2 "Звіт про фінансові результати"; 2000 (ф.2) _{max} – рядок 2000 форми № 2 "Звіт про фінансові результати" максимальний за значенням серед підприємств діагностичного простору
Модифікований коефіцієнт Харфіндала-Хіршмана (K_{X-X}^M)	S_4	$\sum_{i=1}^c 2000 (ф.2)_i$	$\sum_{i=1}^c 2000 (ф.2)_i$ – сума значень рядка 2000 форми № 2 "Звіт про фінансові результати" за всіма підприємствами діагностичного простору

Джерело: складено автором та адаптовано до [12]

З метою формування контуру класів S_1 (високий рівень І-ІСП) і S_2 (низький рівень І-ІСП) пропонується подальше агрегування зазначених індикаторів. Так, у загальному виді інтегральний показник (L), що характеризуватиме приналежність підприємств до відповідного класу запропоновано розраховувати за формулою:

$$L = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n s_i}, \quad (7)$$

де s_i – і-й індикатор класового контуру;
n – кількість індикаторів класового контуру.

Відповідно до запропонованого підходу у даному дослідженні розрахунок інтегрального показника (L) матиме вигляд:

$$L = \sqrt[4]{\prod_{i=1}^4 s_i} = \sqrt[4]{s_1 \cdot s_2 \cdot s_3 \cdot s_4} = \sqrt[4]{P_{\text{нма}} \cdot P_{\text{іп}} \cdot I_{\text{рп}} \cdot K_{\text{х-х}}^{\text{М}}} \quad (8)$$

Результат градації підприємств на два класи S_1 (високий рівень І-ІСП) і S_2 (низький рівень І-ІСП) визначається за шкалою Харрінгтона, яка характеризує ступінь виразності критеріальної властивості та має універсальний характер. При цьому, враховуючи необхідність виділення двох класів, пропонується використати модифіковану шкалу Харрінгтона, яка наведена у табл. 3.

Таблиця 3

Шкала Харрінгтона для формування класового контуру

Змістовний опис градацій	Чисельне значення	Змістовний опис градацій контуру розпізнавальних класів	Чисельне значення
Традиційна шкала		Модифікована шкала (авторський підхід)	
Дуже висока	0,8 - 1,0	Високий (достатній) рівень І-ІКП (S_1)	0,37 – 1,00
Висока	0,64 - 0,8		
Середня	0,37 - 0,64		
Низька	0,2 - 0,37	Низький рівень І-ІКП (S_2)	0,0 - 0,36
Дуже низька	0,0 - 0,2		

Джерело: розроблено автором

У загальному вигляді сформований класовий контур характеризується такою математичною інтерпретацією:

$$S_1 \in [0,37 \leq L \leq 1]; \quad S_1 \in \left[0,37 \leq \sqrt[4]{\prod_{i=1}^4 s_i} \leq 1 \right];$$

$$S_2 \in [0,0 \leq L \leq 0,36]; \quad S_1 \in \left[0,0 \leq \sqrt[4]{\prod_{i=1}^4 s_i} \leq 0,36 \right]. \quad (9)$$

Таким чином, формування класового контуру (S_1 , S_2) ґрунтується на чотирьох інтегральних індикаторах, які по своїй суті є відносними показниками і функціонально призначені для створення порівняльної бази між підприємством, що діагностується, і підприємствами-конкурентами (суб'єктами господарювання даної галузі).

Висновки з проведеного дослідження. Запропонований у даній роботі підхід до формування класового контуру діагностичного простору І-ІСП дозволяє визначити критерії та показники з метою позиціонування та кількісної ідентифікації рівня І-ІСП досліджуваного підприємства у конкурентному просторі.

Перспективою подальших досліджень може бути розробка методичного інструментарію розрахунку інтегральних показників, що створюють ознаковий та часовий контури діагностичного простору.

Література

1. Проблеми і перспективи ринково-орієнтованого управління інноваційним розвитком : монографія / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенко. – Суми : ТОВ "Друкарський дім "Папірус", 2011. – 644 с.
2. Микитюк П.П. Аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств : монографія / П.П. Микитюк. – Тернопіль : Тернограф, Тернопільський національний економічний університет, 2009. – 304 с.
3. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики : монографія / В.Л. Осецький. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.
4. Покатаєва К. П. Інвестиційна діяльність підприємств у глобальному середовищі: методичний інструментарій управління : монографія / К. П. Покатаєва; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х., 2009. – 168 с.
5. Соколова Л.В. Моделювання вибору інвестиційно-привабливого промислового об'єкту / Л.В. Соколова, Т.М. Герман // Економіка : проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 249. – В 5 т. – Т. 5. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 1312-1316.
6. Смолінська Н.В. Методичні підходи до оцінювання рівня інноваційної спроможності підприємства / Н.В. Смолінська // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 215-221.
7. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: монографія / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 344 с.
8. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия: учеб. пособие для вузов / Я.А. Фомин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.

9. Полозова Т.В. Конкурентна діагностика інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства / Т.В. Полозова // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 12-13 грудня 2014 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 2-х частинах. – Запоріжжя: ГО "СІЕУ", 2014. – Ч.2. – С. 122-125.

10. Полозова Т.В. Оцінка інноваційно-інвестиційної конкурентоспроможності підприємства / Т.В. Полозова // Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 26-27 грудня 2014 року) / ГО "Львівська економічна фундація". У 3-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2014. – Ч. 2. – С. 34-37.

11. Полозова Т.В. Діагностичний простір інноваційно-інвестиційної конкурентоспроможності підприємства / Т.В. Полозова // Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 26-27 грудня 2014 р.). – У 3-х частинах. – Дніпропетровськ: НО "Перспектива", 2014. – Ч. 1. – С. 107-110.

12. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/pr/prm_ric/pm_u/prm_met.html

References

1. Illiashenko, S.M. (2011), *Problemy i perspektivy rynkovo-orientovanoho upravlinnia innovatsiinym rozvytkom* [Problems and prospects of market and oriented management of innovative development], monograph, TOV "Drukarskyi dim "papyrus", Sumy, Ukraine, 644 p.

2. Mykytiuk, P.P. (2009), *Analiz investytsiino-innovatsiinoi diialnocti pidpriemctv* [Analysis of investment and innovative activity of enterprises], monograph, Ternohraf, Ternopil, Ukraine, 304 p.

3. Ocetskyi, V.L. (2003), *Investytsii ta innovatsii: problemy teorii i praktyky* [Investments and innovations: problems of the theory and practice], monograph, IAE UAAAN, Kyiv, Ukraine 412 p.

4. Pokataieva, K.P. (2009), *Investytsiina diialnict pidpriemctv u hlobalnomu cepedovyshchi: metodychni instrumentarii upravlinnia* [The investment activity of enterprises in global environment: methodological tools of management], monograph, *Khark. nats. avtomob.-dor. un-t.*, Kharkiv, Ukraine, 168 p.

5. Sokolova, L.V., Herman, T.M. (2009), "Modeling the choice of investment and attractive industrial facility", *Economy: problems of the theory and practices*, *Zbirnyk naukovykh prats*, Iss. 249, in 5 vol., Vol. 5, DNU, Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 1312-1316.

6. Smolinska, N.V. (2011), "Methodological approaches to evaluation of innovation ability of the enterprise", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 4, pp. 215-221.

7. Melnyk, O.H. (2010), *Systemy diahnostryky diialnosti mashynobudivnykh pidpriemstv: polikryterialna kontseptsii ta instrumentarii* [Diagnostics systems of activity of machine and building enterprises: mono-criteria concept and tools], monograph, *Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki*, Lviv, Ukraine 344 p.

8. Fomin, Ya.A. (2003), *Diagnostika krizisnogo sostoyaniya predpriyatiya* [Diagnostics of the crisis state of the enterprise], textbook, YUNITI-DANA, Moscow, Russia, 349 p.

9. Polozova, T.V. (2014), "Competitive diagnostics of innovation and investment capacity of the enterprise", *Suchasni tendentsii v ekonomitsi ta upravlinni: novyi pohliad* [Current trends in economics and management: a new view], *Zbirnyk materialiv VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Collection of materials of the VI International scientific and practical conference], (Zaporizhzhia, 12-13 Decemder, 2014) / *Skhidnoukrainskyi instytut ekonomiky ta upravlinnia*, in 2 parts, Zaporizhzhya, HO "SIEU", part 2, Zaporizhzhia, Ukraine, pp. 122-125.

10. Polozova, T.V. (2014), "Evaluation of innovation and investment competitiveness of the enterprise", *Sotsialno-ekonomichni pidsumky 2014 roku: realii ta perspektivy* [Social and economic results of 2014: realities and prospects], *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Proceedings of the International scientific and practical conference], (Lviv, 26-27 December, 2014), HO « Lvivska ekonomichna fundatsiia», in 3 parts, LEF, part 2, Lviv, Ukraine, pp. 34-37.

11. Polozova, T.V. (2014), "Diagnostic space of innovation and investment competitiveness of the enterprise", *Prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky* [Prediction of social and economic development of the national economy], *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Proceedings of the International scientific and practical conference], (Dnipropetrovsk, 26-27 December, 2014), in 3 parts, NO "Perspektyva", part 1, Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 107-110.

12. Publication of documents of the State Statistics Service of Ukraine, available at: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/pr/prm_ric/pm_u/prm_met.html